40 ta xorijiy atama o‘zbekcha muqobillariga almashtirildi

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktyabrdagi PF-6084-sonli “Mamlakatimizda o‘zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni bilan tasdiqlangan 2020 – 2030-yillarda o‘zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish konsepsiyasida ilmiy asoslangan yangi so‘z va atamalarni muntazam ravishda rasmiy muomalaga kiritib borish vazifasi belgilangan.

Mazkur Farmonning ijrosini ta’minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Atamalar komissiyasi majlisining 62-son bayoni qabul qilindi. Ushbu bayonga ko‘ra, o‘zbek tilida qo‘llanilib kelayotgan 40 ta xorijiy atama o‘zbekcha muqobillariga almashtirildi.

T/r	Chet tillarga oid so‘z va atamalar	Ularning ma’nosi	Rasmiy muomalaga kiritiladigan shakli	Amaldagi qonunchilik hujjatlarida qo‘llanishi
1.	Аванс	Fransuz tilidan o‘zlashgan so‘z bo‘lib, “oldindan to‘lov”, “jismoniy yoki yuridik shaxs tomonidan boshqasiga kelgusida to‘lanadigan haq hisobidan oldindan beriladigan pul miqdori” degan ma’noni bildiradi.	**Bo‘nak**	“**Avans**” va “**bo‘nak**” atamalari qonunchilik hujjatlarida, rasmiy ish yuritishda hamda jonli muloqotda barobar qo‘llanmoqda. “**Bo‘nak**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi hamda atamaning yagona shaklda qo‘llanishiga olib keladi.
2.	Автопилот	Yunon va fransuz tillaridan o‘zlashgan so‘z birikmasi. Turli transport vositalarini inson aralashuvisiz avtomatik boshqarish tizimi ma’nosida qo‘llaniladi.	**Avtoboshqaruv**	“**Avtopilot**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Avtoboshqaruv**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi. Hozirda turli lug‘atlar, OAV, rasmiy saytlar, ijtimoiy tarmoqlarda ishlatib kelinmoqda.
3.	Айсберг	Nemis tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, okean va dengizlarda erkin suzib yuruvchi katta muz bo‘lagi – “muz tog‘” degani.	**Muztog‘**	“**Aysberg**” va “**muztog‘**” atamalari darslik, qo‘llanmalarda, firma va tovar nomi sifatida qo‘llangan. Bundan tashqari, lug‘atlarda o‘zaro sinonim sifatida berilib, OAV, rasmiy saytlar, ijtimoiy tarmoqlarda foydalanilmoqda. “**Muztog‘**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
4.	Бодикамера	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “tana kamerasi” ma’nosida keladi.	**Yonkamera**	“**Bodikamera**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Yonkamera**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi. Hozirda turli lug‘atlar, OAV, rasmiy saytlar, ijtimoiy tarmoqlarda ishlatib kelinmoqda.
5.	Брызговик	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z. G‘ildiraklardan otiladigan loy va suv turli tomonlarga sachrashining oldini oladigan jihoz.	**Loyto‘skich**	Ushbu atama qonunchilik hujjatlarida *“sachratmagichlar (**brizgovik**)”* shaklida qo‘llangan. Jonli muloqotda esa “**brizgovik**” tarzida ishlatib kelinmoqda. “**Loyto‘skich**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.

6.	Внедорожник	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, qiyin sharoitlarga chidamli avtomobil ma’nosini bildiradi.	**Yo‘ltanlamas**	“**Yo‘ltanlamas**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi. Bundan tashqari, atamadan OAV, rasmiy saytlar, ijtimoiy tarmoqlarda foydalanib kelinmoqda.
7.	Дискуссия	Lotincha “discussio” so‘zidan o‘zlashgan bo‘lib, muammo yuzasidan erkin muhokama, bahs, munozaraga kirishish ma’nosini bildiradi.	**Bahs, munozara**	“**Diskussiya**” atamasi darslik, qo‘llanmalar, ilmiy ishlarda qo‘llanmoqda. “**Bahs**”, “**munozara**” atamalari o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi. Ular manbalarda sinonim sifatida birga qo‘llanib, OAV, rasmiy saytlar, ijtimoiy tarmoqlarda foydalanilmoqda.
8.	Доставка	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, tovarlarni belgilangan manzilga yetkazish, eltib berish ma’nolarida keladi.	**Yetkazish**	“**Dostavka**” so‘zi umumiy ovqatlanish shoxobchalarida, savdo, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatishda, tovar, narsa-buyumlarni yetkazish xizmatlari, reklamalarda, umuman, jonli so‘zlashuvda faol qo‘llanmoqda. “**Yetkazish**” so‘zi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
9.	Зона	Yunoncha “zona” so‘zidan o‘zlashgan bo‘lib, “mintaqa”, “belbog‘”, chiziqlar bilan belgilangan chegara joylar ma’nosini bildiradi.	**Hudud**	“**Zona**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Hudud**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
10.	Карвинг	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo‘lib, “kesish”, “o‘yish” degani. Hozirda meva, sabzavot va narsa-buyumlarga kesib, o‘yib bezak berish san’ati ma’nolarida qo‘llanmoqda.	**O‘ymabezak**	“**Karving**” atamasi tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**O‘ymabezak**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
11.	Конфиденциал	Lotincha “confidentialis” so‘zidan olingan bo ‘lib, “ishonchga loyiq”, “maxfiy” degan ma’noga to‘g‘ri keladi.	**Maxfiy**	“**Konfidensial**” atamasi tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Maxfiy**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
12.	Кластер	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo‘lib, “mo‘y qalam”, “to‘plam”, “to‘da” degan ma’noda keladi. Bir maqsad uchun birlashgan kichik tuzilma.	**Klaster**	“**Klaster**” atamasi qonunchilik hujjatlarida, rasmiy ish yuritishda hamda jonli muloqotda qo‘llanmoqda. “**Klaster**” atamasi keng ommalashgan tushuncha, o‘zbek tiliga o‘zlashib, lug‘at boyligini oshirishga xizmat qiladi.
13.	Коворкинг	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo‘lib, “hamkorlik” degani. Tadbirkorlar yoki turli ish beruvchilar uchun ishlaydigan odamlar tomonidan jihozlar, g‘oyalar va bilimlar almashishga mo‘ljallangan ofis yoki boshqa ish muhiti.	**Ish markazi**	“**Kovorking**” atamasi tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Ish markazi**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.

14.	Коловорот	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z. Aksariyat hollarda yog‘ochda diametri katta teshiklarni parmalash yordamida ochish uchun ishlatiladigan qo‘l asbobi.	**Qo‘lparma**	“**Kolovorot**” atamasi texnika, avtomobilsozlik sohalarida qo‘llanmoqda. “**Qo‘lparma**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
15.	Коридор	Italyan tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, bino ichidagi xonalarni bir-biriga bog‘lovchi yo‘lak ma’nosini beradi.	**Yo‘lak**	“**Koridor**” atamasi jonli muloqot, tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Yo‘lak**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
16.	Котлован	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “poydevor chuquri” degan ma’noni bildiradi.	**Xandaq**	“**Kotlovan**” atamasi tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Xandaq**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
17.	Лебёдка	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z. Baraban yoki “yulduzcha”ga o‘raladigan harakatlanuvchi arqon (yoki zanjir) vositasida yuklarni ko‘tarish va boshqa yerga ko‘chirishga xizmat qiluvchi moslama.	**Chig‘ir**	“**Lebyodka**” va “**chig‘ir**” atamalari tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida barobar qo‘llanmoqda. “**Chig‘ir**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
18.	Лидер	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “birinchi”, “birinchi yuruvchi”, “yetakchi” degan ma’nolarni bildiradi.	**Yo‘lboshchi, yetakchi**	“**Lider**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Yo‘lboshchi**” va “**yetakchi**” atamalari o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
19.	Линк	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “bog‘lam”, “aloqa”, “ikki narsa yoki vaziyat o‘rtasidagi munosabat, bog‘lanish” ma’nolarida qo‘llaniladi.	**Havola**	“**Link**” atamasi ilmiy tadqiqot ishlarida, o‘quv jarayonida, umuman, jonli so‘zlashuvda faol qo‘llanmoqda. “**Havola**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
20.	Маркировка	Nemis tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “tamg‘alash”, “belgilash” degan ma’noni bildiradi.	**Tamg‘alash**	“**Markirovka**” va “**tamg‘alash**” atamalari tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida barobar qo‘llanmoqda. “**Tamg‘alash**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
21.	Маршрут	Fransuz tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “yurish”, “yo‘l”, “yo‘nalishli yo‘l” ma’nolarini bildiradi.	**Yo‘nalish**	“**Marshrut**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Yo‘nalish**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
22.	Мастер класс	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo‘lib, “mahorat darsi”, “mahorat ustaxonasi” degan ma’noni ifodalaydi.	**Mahorat darsi**	“**Masterklas**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Mahorat darsi**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.

23.	Мотивация	Lotincha “movere” so‘zidan olingan bo‘lib, “harakat”, “harakat qilishga undash” ma’nosida kelgan.	**Ruhlantirish, rag‘bat**	“**Motivatsiya**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Ruhlantirish**” va “**rag‘bat**” atamalari o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
24.	Навигатор	Lotincha “navigator” so‘zidan o‘zlashgan bo ‘lib, “kemani yo‘lga boshlash/yo‘llash” ma’nosini bildirgan.	**Yo‘llagich**	“**Navigator**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Yo‘llagich**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
25.	Наждак	Rus tili orqali o‘zlashgan so‘z. Najdak minerali bilan qoplangan qog‘oz, qurilish sohasida hamda metallarni silliqlashda foydalaniladi.	**Qumqog‘oz**	“**Najdak**” atamasi jonli muloqotda, qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Qumqog‘oz**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
26.	Оправа	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, biron narsani joylash mumkin bo‘lgan asos, gardish, tegra ma’nolarida keladi.	**Gardish**	“**Oprava**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Gardish**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
27.	Отвёртка	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “burash”, “aylantirish” ma’nosida keladi, burama mixlarni qotirish va yechib olishda ishlatiladigan asbob nomi.	**Buragich**	“**Otvyortka**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Buragich**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
28.	Парол	Fransuz tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “maxfiy shartli so‘z” degan ma’noda keladi.	**O‘ron**	“**Parol**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**O‘ron**” atamasi qadimgi yozma manbalarimizda aynan “parol” tushunchasining ma’nosida ishlatib kelingan. Atama o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi va lug‘at boyligini oshirishga xizmat qiladi.
29.	Переплёт	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “kitobni muqovalash” degan ma’noni bildiradi.	**Muqovalash**	“**Pereplyot**” atamasi qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. Nashriyot, bosmaxona ishlarida, tashqi reklamalarda, umuman, so‘zlashuvda faol so‘z hisoblanadi. “**Muqovalash**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
30.	Полик	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z bo‘lib, “kiyim qiyqimi”, “gilamcha”, “to‘shama”, “avtomobil gilamchasi” ma’nolarini bildirgan.	**To‘shama**	“**Polik**” atamasi narsa-buyum nomi sifatida faol qo‘llanadigan so‘zlardan biri hisoblanadi. “**To‘shama**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.

31.	Портфолио	Lotin va italyan tillaridan o‘zlashgan so‘z birikmasi bo ‘lib, “muhim hujjatlar papkasi”, “yutuqlar jamlanmasi” degan ma’nolarni bildiradi.	**Yig‘majild**	“**Portfolio**” atamasi tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Yig‘majild**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
32.	Прогрессив	Lotincha “progressus” so‘zidan o‘zlashgan bo‘lib, “ilg‘or”, “muvaffaqiyat”, “ilgari yurish” ma’nolarida kelgan.	**Ilg‘or**	“**Progressiv**” atamasi tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Ilg‘or**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
33.	Растушевка	Rus tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “soya berish”, “bir rangdan ikkinchisiga tush yordamida silliq o‘tish” degan ma’nolarda keladi.	**Qoshpardoz**	“**Rastushevka**” atamasi xizmat ko‘rsatish sohasida qo‘llaniladi. “**Qoshpardoz**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
34.	Светофор	Rus va yunon tillaridagi so‘zlar birikmasi bo ‘lib, “nur taratuvchi”, avtomobillar harakatini tartibga soluvchi chiroq ma’nosini bildirgan.	**Yo‘lchiroq**	“**Svetofor**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. Harakatni tartibga soluvchi qurilma sifatida so‘zlashuvda faol so‘zlardan biri hisoblanadi. “**Yo‘lchiroq**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
35.	Силлабус	Lotincha “syllabus” so‘zidan olingan bo‘lib, “ishlar ro‘yxati”, “katalog”, “ilova” degan ma’noda qo‘llanilgan.	**Ishchi dastur**	“**Sillabus**” atamasi tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Ishchi dastur**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
36.	Смарт	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “aqlli”, “ustomon”, “epchil” ma’nolarida qo‘llanilgan. Murakkab texnik vazifalarni tez va xatosiz bajaradigan qurilma.	**Aqlli**	“**Smart**” va “**aqlli**” atamalari tegishli sohalar hamda qonunchilik hujjatlarida barobar qo‘llanmoqda. “**Aqlli**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
37.	Челленж	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z bo ‘lib, “chaqiriq”, “bellashuv”, “chorlov” ma’nolarida keladi.	**Chorlov**	“**Chellenj**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Chorlov**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi. Hozirda OAV, rasmiy saytlar, ijtimoiy tarmoqlarda ishlatilib kelinmoqda.
38.	Шуруп	Nemis tilidan o‘zlashgan so‘z. Metall, yog‘och va plastik jismlarni bir-biriga ulash, bog‘lash uchun qo‘llaniladigan burama mix turi ma’nolarini bildiradi.	**Buramamix**	“**Shurup**” atamasi tegishli sohalar, jonli muloqotda hamda qonunchilik hujjatlarida qo‘llanmoqda. “**Buramamix**” atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.

39.	IT парк	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z birikmasi bo ‘lib, axborot texnologiyalari parki ma’nosini bildiradi.	**AT parki (Axborot texnologiyalari parki)**	“**IT parki**” atamasi qonunchilik hujjatlarida faol qo‘llanmoqda. Bundan tashqari, ko‘plab e’lon, reklama, tashqi yozuvlarda ham shu shaklda yozilmoqda. Tushunchaning bu shaklda berilishi o‘zbek tili qoidalariga mos emas. “**AT parki**” **(Axborot texnologiyalari parki)** atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.
40.	IT технологиялари	Ingliz tilidan o‘zlashgan so‘z birikmasi bo ‘lib, axborot texnologiyalari ma’nosini bildiradi.	**Axborot texnologiyalari (AT)**	“**IT texnologiyalari**” atamasi qonunchilik hujjatlarida faol qo‘llanmoqda. Bundan tashqari, ko‘plab e’lonlar, reklamalar, tashqi yozuvlarda ham shu shaklda ishlatilmoqda. “**Axborot texnologiyalari**” **(AT)** atamasi o‘zbekcha muqobil sifatida tushunchaning ma’nosini ifodalaydi.

Ushbu jarayonda O‘zR FA O‘zbek tili, adabiyoti va folklori instituti O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat tilini rivojlantirish departamenti bilan hamkorlikda ish olib bordi, shuningdek, mazkur departamentning ekspertlar guruhida xorijiy atamalar muhokamadan o‘tkazildi.
Almashtirilishi lozim bo‘lgan 40 ta xorijiy atamaning milliy muqobillarini aniqlashda O‘zR FA O‘zbek tili, adabiyoti va folklori instituti tilshunoslari ushbu atamalar tegishli soha vakillari bilan muntazam muloqotda bo‘ldi. Shuningdek, xorijiy atamalar OAV hamda ijtimoiy tarmoqlarda keng muhokamadan o‘tkazildi, tilimiz taqdiriga befarq bo‘lmagan yurtdoshlarimizning takliflari hisobga olindi.

O‘ylaymizki, ushbu ishlar o‘z vaqtida amalga oshirilmoqda. Negaki ayni amaliy harakatlar o‘zbek tilining sofligi saqlash, uning davlat tili sifatida yanada to‘liq kuch bilan ishlashiga, rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.